

## **DƏYİŞƏN DÜNYADA TOLERANTLIQ VƏ MULTİKULTURALİZM**

28 noyabr 2012-ci il BMT-nin Cenevrədəki Baş Qərərgahında-Millətlər Sarayında İnsan Hüquqları Şurasının Azlıq məsələləri üzrə Forumunun V Sessiyasında BMT-nin Baş katibi Pan Gi Mun öz müraciətində 1992-ci ilin dekabr ayında BMT tərəfindən qəbul olunmuş “Milli və ya etnik, dini və dil azlıqlarına mənsub olan şəxslərin hüquqları haqqında” Bəyannamədə milli azlıqların hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi baxımından vacib rolunu qeyd etmiş və onların maraqlarının BMT müstəvisində əks olunmasının zəruriliyini bildirmişdir.

Sessiyada çıxış edən Azərbaycan Prezidenti Administrasiyasının ictimai – siyasi məsələlər şöbəsinin müdiri Əli Həsənov etnik və dini azlıqların müdafiəsi sahəsində milli qanunvericiliyə və beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq, Azərbaycanda həyata keçirilən dövlət siyasəti barədə ətraflı məlumat vermişdir. O, ölkədə etnik –mədəni müxtəlifliyin qorunması, millətlərarası və dövlətlərarası sivil normalar əsasında tənzimlənməsi, tolerantlığın daha da möhkəmlənməsi sahəsində görülən çoxsaylı tədbirlərdən bəhs etmiş, azlıqların dil və mədəniyyətinin qorunub saxlanması və inkişafına dövlətin göstərdiyi diqqət və qayğını konkret faktlarla sessiya iştirakçılarının diqqətinə çatdırmışdır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev “Dövlət və Din: Dəyişən dünyada tolerantlığın gücləndirilməsi” mövzusunda 19 dekabr 2011 ci il I Beynəlxalq Bakı Forumunda bu məsələyə qarşı öz fikrini belə söyləmişdir: “Din qloballaşma dövründə beynəlxalq münasibətlərdə və mədəniyyətlərarası dialoqda mühüm rol oynayır. Azərbaycanın tolerantlıq və mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası dialoq üzrə zəngin tarixi var, buna görə də bu məsələlərin məhz Azərbaycanda müzakirə edilməsi olduqca əhəmiyyətlidir... Böyük məmnunluq hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycanda heç vaxt dinlərarası zəmində münaqişə yaranmayıb və insanlar arasındakı münasibətlər daima qarşılıqlı ehtirama əsaslanıb. Müxtəlif dini təriqətlərə mənsub olan Azərbaycan

vətəndaşları yüzilliklər ərzində sülh və əmin – amanlıq şəraitində yaşayıblar, bu ənənə bu gün də davam etməkdədir. Bu işdə xalqımızın multikulturalizm, humanizm və qarşılıqlı hörmət ənənələri çox böyük rol oynayıb.”

05.10.2012-ci ildə keçirilən Bakı Beynəlxalq Forum daxilində “Multi-kulturalizm və mədəni özdərk” adlı tədbirdə İtaliyanın xarici işlər naziri və moderator vəzifəsini daşıyan Frattini Franko belə demişdir: «Biz sıx əlaqəli dünyada yaşayırıq. Qlobal böhranlar da bu dünyada yaşayan hər kəsə təsir göstərir. Bu qlobal problemlər ən çox Avropada özünü göstərir. Biz multikulturalizm haqqında qlobal düşünməliyik. Universal hüquqlarda güzəştə getməməliyik. Dövlət özü universal hüquqları təmin etməlidir. Mən çox sevinirəm ki, Azərbaycanda müxtəlif dinlərin nümayəndələri sülh şəraitində yaşayır. Dünənki çıxışında da Prezident İlham Əliyev qeyd etdi ki, mədəniyyətlər arasında dialoq təmin edilməlidir.”

Bu gün Azərbaycanda multikulturalizm modeli yeni anlayış olsa da, əslində, hər kəs bunun nədən bəhs etdiyini və humanist mənşəb daşdığını dərk edir. Əslində, multikulturalizm insan mövcudluğunun əsasıdır.

Bu gün dünyanın dörd bir tərəfində həm xristian, həm də islam etiqadlı insanlar yaşayır. Təkcə islam və xristian dini deyil, insanların digər dinlərə də etiqadı mövcuddur. İslam dini ədalətli din olduğundan bu din nümayəndələri digər dinə etiqad göstərən xalqlara daha ədalətlə və hörmətlə yanaşmalıdırlar. Eləcə də öz dinimizə - islam dininə hörmət və ehtiramı digər din nümayəndələrindən səbr və təmkinlə gözləməli və tələb etməliyik. Ölkəmizdə əsrlərdən bəri müxtəlif xalqların nümayəndələri ilə çiyin - çiyinə yaşayan azərbaycanlı müsəlman xalqları digər dinlərə hər zaman hörmətlə yanaşmış və ehtiram göstərmişlər. Bu gün biz islamdakı ədalət ideyası ilə xristianlıqdakı mərhəmət ideyasının müxtəlif xalqları necə birləşdirdiyinin şahidi oluruq.

Ölkəmizin başçısı keçirilən müxtəlif Forumlarda cəmiyyətimizin həyatında multikulturalizm və mədəniyyət, humanizm, din azadlığı və s. anlayışlarını dönə - dönə vurğulamışdır. Prezident İlham Əliyevlə Rusiya Federasiyasının Prezidenti V.V.Putinin həmsədrliyi ilə 4 – 5 oktyabr 2012 il tarixli “XXI əsr – ümidlər və çağırışlar” devizi altında keçirilmiş II Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun müzakirə mövzularından biri müasir dövrdə xüsusi aktuallıq qazanmış multikulturalizm anlayışı ilə bağlı olmuşdur. Azərbaycanın multikulturalizmə böyük önəm verdiyini vurğulayan Avropa Parlamentinin üzvü, Paris şəhərinin 7 –ci rayonunun meri, xanım Rəşida Dati də ölkəmizdə müxtəlif dinlərin və xalqların nümayəndələrinin qarşılıqlı hörmət və anlayış içində bir

arada yaşadığını diqqətə çatdırmışdır. “Cəmiyyətin həyatında multikulturalizm” mövzusunda dəyirmi masaya Avropa parlamentinin üzvü, xanım Rəşida Dati, Malayziya XİN –in Diplomatıya və Xarici Əlaqələr İnstitutunun Baş direktoru Dato Ku Caaffar Ku Şaari, Bakı Slavyan İnstitutunun rektoru, professor, AMEA nın müxbir üzvü Kamal Abdullayev rəhbərlik edirdilər. Forumda dünyanın 39 ölkəsindən müxtəlif elm və ictimai xadimlər iştirak edirdilər. Məhz belə tədbirlər, Forumlar, müxtəlif konfrans və yığıncaqlarda cəmiyyətin elit təbəqəsi əhatəsində yeni – yeni fikirlər irəli sürülür, müxtəlif sayda çıxışlar edilir, diskussiyalar aparılır. Bu irəliləyişdir, bu inkişafdır. Əlbəttə ki, bütün bu inkişaf ölkə başçısının danılmaz zəhməti ilə bağlıdır.

16.08.2012-ci il tarixdə, çərşənbə axşamı, müqəddəs Ramazan bayramı ayı münasibəti ilə açdığı iftar süfrəsində Prezident İlham Əliyev belə söyləmişdir:

“Azərbaycan o ölkədir ki, burada millətlər, xalqlar, dinlər görüşür, birləşir və bir ailə kimi yaşayırlar. Bugünkü reallıqlar ondan ibarətdir ki, Azərbaycan həm Xəzər hövzəsində, həm Türk dünyasında, həm Qafqazda özünəməxsus yerə malikdir. Azərbaycan dünya miqyasında böyük hörmətə malikdir. Bunun əyani sübutu keçən ilin oktyabr ayında BMT Təhlükəsizlik Şurasına keçirilən seçkilərdir. Dünyanın 155 ölkəsi Azərbaycanın namizədliyini dəstəkləmişdir, bizə inamını göstərmişdir. Biz bu inamı doğrulduruq. Təhlükəsizlik Şurasındakı fəaliyyətimiz çox ciddidir, səmimidir.”

Daha sonra o, çıxışında belə söyləmişdir: “Ulu öndər Heydər Əliyev müasir Azərbaycan dövlətinin qurucusudur. Eyni zamanda, dövlət siyasətinin müəllifidir. Bu gün Heydər Əliyev siyasəti bütün istiqamətlərdə davam etdirilir: – xarici siyasətdə, daxili siyasətdə, din-dövlət münasibətlərinin tənzimlənməsində, sosial məsələlərin həllində. Sadəcə olaraq, həyat davam edir, Azərbaycan inkişaf edir. Qarşımıza yeni çağırışlar çıxır, yeni məsələlər həll olunur. Azərbaycan çox dinamik inkişaf edir. Ancaq inkişafımızın əsas istiqamətləri ulu öndər tərəfindən qoyulmuşdur. Hesab edirəm ki, bu gün Azərbaycanda din-dövlət münasibətləri nümunəvi xarakter daşıyır. Bu münasibətlər nə qədər güclü olarsa, cəmiyyətdə bir o qədər də sülh, əmin - amanlıq və inkişaf olacaqdır. Azərbaycan müasir dövlətdir, dünyəvi dövlətdir.

Eyni zamanda, öz milli və dini ənənələrinə sadıq olan dövlətdir. İslam dəyərləri bizim milli mənəvi dəyərlərimizin tərkib hissəsidir və müqəddəs Ramazan ayı bütün dövrlərdə Azərbaycan xalqının qəlbində yaşamışdır. Sadəcə olaraq, müstəqillik əldə etdikdən sonra bu bayram rəsmi bayram kimi qeyd edilir. Milli mənəvi dəyərlərə söykənən, inkişafda olan gənc, müstəqil Azərbaycan

həm iqtisadi, həm siyasi, həm də xarici siyasət sahələrində böyük uğurlara nail olmuşdur. Ancaq gələcəyimiz, gələcək inkişaf üçün milli dəyərlər daim diqqət mərkəzində olmalıdır, qorunmalıdır. Gənc nəsil milli dəyərlər əsasında tərbiyə edilməlidir, xüsusilə indiki zamanədə. Qloballaşan dünyada bəzi hallarda sərhədlər silinir. Bəzi hallarda ölkələr arasında sərhədlər, mənəvi sahədə sərhədlər pozulur, sərhədləri keçirlər. Buna yol vermək olmaz. Bizi xalq kimi qoruyub saxlayan milli mənəvi dəyərlərimizdir, islami dəyərlərimizdir, dilimizdir, ədəbiyyatımızdır.... Biz müstəqil ölkəyik. Müstəqilliyimizin artıq 20 illik yubileyini qeyd etmişik. Müstəqil ölkə kimi müstəqil siyasət aparırıq.”

Bu misraları oxuduqca, ölkə rəhbərinin gənclərin qayğısına qaldığını, çıxışının əvvəlini də, sonunu da məhz gələcəyimizlə, gənc nəslin inkişafı ilə bağladığını, yetişməkdə olan cavanların, cənclərin milli dəyərlər əsasında tərbiyələndirilməsini, milli – mənəvi dəyərlərin, islami dəyərlərin itməməsini tövsiyə etdiyini görürük.

Bir daha Forumdakı çıxışa dönək: 5 oktyabr 2012-ci il II Bakıda keçirilən Forumda Prezident belə söyləmişdir: II Forumun təşkili əslində, onu göstərir ki, I Forum çox uğurlu keçmişdir. Əminəm ki, bundan sonra III, IV, V Forumlar keçiriləcəkdir və artıq bu gözəl ənənə yaranmaqdadır.

Bakıda Humanitar Forumun keçirilməsi təsadüfi deyildir. Azərbaycan əsrlər boyu mədəniyyətlərin qovuşduğu bir diyar olmuşdur. Əsrlər boyu müxtəlif xalqların, dinlərin nümayəndələri Azərbaycanda bir ailə kimi, sülh, əmin – amanlıq, qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşamışlar. Bu müsbət meyillər bu gün də davam edir. Mən əminəm ki, bu meyillər gələcəkdə daha da gücləndiriləcək və Azərbaycan uğurla inkişafını davam edəcəkdir”.

Prezident daha sonra belə söyləmişdir: “Tarixin bütün dövrlərində Azərbaycan dini, milli və mədəni dəyərlərə və müxtəlif dinlərin, millətlərin, mədəniyyətlərin, sivilizasiyaların mənsublarına münasibətinə görə, sözün əsil mənasında, tolerantlıq nümunəsi olmuşdur. Nisbətən yeni anlayış olmasına baxmayaraq, multikulturalizm əsrlər boyu xalqımıza xas olan bir anlayışdır. Bir daha demək istəyirəm ki, multikulturalizm bizim həyat tərzimizdir. Multikulturalizmin alternativini özünü təcrid edir. XXI əsrdə qloballaşan dünyada hesab etmirəm ki, hər hansı bir dövlət öz gələcəyini özünü təcrid prinsipləri əsasında qurmağa cəhd etsin”.

Prezidentin çıxışı hər bir azərbaycanlıni düşündürməli və hər bir kəs anlamalıdır ki, həqiqətən də, keçən əsrlə müqayisədə Azərbaycan qat-qat irəli getmiş, inkişaf etmişdir. Sivil ölkələr siyahısında adı çəkilən Azərbaycanda təkcə

paytaxt Bakıda deyil, onun digər şəhərlərində də böyük işlər gedir. Bu faktdır və danılmazdır ki, Azərbaycan günü-gündən inkişaf edir, çiçəklənir. Əsrlər boyu xalqımıza xas olan multikulturalizm anlayışı XXI əsrdə Azərbaycanda bir daha təsdiq olunur.

### ƏDƏBİYYAT

1. “İnsan hüquqları Şurasının Azlıq məsələləri üzrə Forumu” nun V Sessiyası. BMT. Cenevrə. 28 noyabr. 2012
2. “Dövlət və Din: Dəyişən dünyada tolerantlığın gücləndirilməsi” I Beynəlxalq Bakı Forumu. 19 dekabr. 2011
3. II Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu. 05.10. 2012

**Açar sözlər:** multikulturalizm, qloballaşma, tolerantlıq, azərbaycançılıq, din.

### *Сехрана Касими (Азербайджан)*

#### **Толерантность и мультикультурализм в изменяющемся мире**

В данной статье автор касается тем, которые отвечают вопросам сегодняшнего дня. Проведённые в Азербайджане различного рода форумы и мероприятия получили своё место в статье. Актуальность является важной составляющей данной статьи. Освещается уважение Азербайджанского народа по отношению к различным вероисповеданиям.

**Ключевые слова:** мультикультурализм, глобализация, толерантность, азербайджанство, религия.

### *Sehrana Gasimi (Azerbaijan)*

#### **Tolerance and multiculturalism in modifying world**

In this article the author reviews topics, which respond to the questions of current time. The various forums and events arranged in Azerbaijan have been reported here. Actuality is the main component of this article. The respect of Azeri nation towards different faiths and religions is illuminated by the author.

**Keywords:** multiculturalism, globalization, tolerance, Azerbaijanism, religion.